

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: De hemel boven Amsterdam

Auteur: Tom van der Molen

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 41.3, pp. 233-236.

© 2019 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

COLUMN

De hemel boven Amsterdam

Tom van der Molen

De lucht boven de stad is eigenlijk nooit meer leeg. Jawel toch, toen in 2010 de IJslandse vulkaan Eyjafjallajökull uitbarstte en de luchtvaart even stil werd gelegd was het ineens stil, op de vogels na natuurlijk. Het voelde die dag een beetje onwerkelijk, maar zo moet het eeuwen geweest zijn. Zoals ik me nog nauwelijks voor kan stellen dat het luchtruim helemaal leeg is, konden mensen zich eeuwenlang niet echt voorstellen dat het luchtruim ook als verkeersruimte voor mensen kon dienen. Op zondag 13 oktober 1929 was het luchtruim al niet meer alleen van de vogels, Schiphol bestond al en af en toe kwam er een vliegtuigje over de stad. Enige gewenning had dus al opgetreden, maar aan het eind van de ochtend was het gedaan met de rust van de vogels. De Telegraaf schreef: ‘Wereldwijze eenden en duiven die zich anders van vliegtoestellen weinig aantrekken, geraken geheel overstuurd en van de vijvers van het Vondelpark vliegen de half wilde eenden in groote zwermen op [...]. Merels, musschen en andere kleine vogels houden zich schuil onder de bladeren der boomen.’

Ook de landdieren, de menselijke bewoners van Amsterdam, liepen massaal uit, want wat er was iets bijzonders te zien: op die zondagochtend vloog de Graf Zeppelin boven Amsterdam. Het luchtschip maakte een promotievlucht boven Nederland, nadat het eerder dat jaar- onder wereldwijde belangstelling van kranten en bioscoopjournalen- een succesvolle reis rond de wereld had gemaakt. Deze vlucht boven Nederland was vooral bedoeld om reclame te maken voor deze nieuwe manier van reizen. Het leek het er in die jaren op dat deze luchtschepen de nieuwe manier van intercontinentaal transport zouden worden, totdat acht jaar later de ramp met de Hindenburg zich voltrok zich op luchthaven Lakehurst in New Jersey. Dit luidde het einde van het Zeppelintijdperk in en vliegtuigen wonnen het pleit.

Maar dat was later. In 1929 liep heel Amsterdam uit om de ballon te zien. Mensen stonden op pleinen en daken om maar niks te missen. Soms stond het zelfs zo vol dat de tram niet meer kon passeren. De foto van de Dam met Zeppelin boven het paleis verscheen nog dezelfde dag in de Telegraaf met als ondertekening: ‘Om ongeveer halftwaalf verscheen het statige luchtschip boven de hoofdstad, waar duizenden getuige waren van het overweldigende schouwspel. – De Dam was één versterkte mensenmassa, die in ademlooze spanning de zwenkingen van het zilveren gevaarte gadesloeg.’ De stellage is overigens een Edison lichtzuil in opbouw. De fabrikant van gloeilampen maakte in de donkere maanden reclame door lichtzuilen op en rond de Dam te plaatsen. Ook in de lichtzuil zien we hoe techniek de stad veranderde.

De ademloze spanning van de toeschouwers had natuurlijk vooral heel veel met het formaat van de ballon te maken. De Zeppelin was een enorm gevaarte. Elders in de krant werd opgemerkt dat de ballon - als je hem op zijn punt zou zetten hoger was dan de Domtoren en de Westerkerkstoren bij elkaar opgeteld. Bovendien vloog het schip relatief laag, op zo'n 600 meter hoogte. Het moet de indruk van een droom- of spookbeeld hebben gemaakt.

Zoals gezegd, er was al wel wat luchtverkeer, maar niet eerder zagen Amsterdammers een luchtschip van deze omvang boven zich, eerder vergelijkbaar met de schepen die ze uit de haven kenden, dan iets wat ze ook al in de lucht gezien hadden. Om de verhoudingen duidelijk te maken: in de krant wordt het luchtschip vergeleken met een haai, omgeven door

‘watertorretjes en loodsvijes’ (de vliegtuigen die eromheen vlogen). Die dag markeerde daarom het moment dat de hemel boven de stad definitief een verkeersruimte werd, zoals de grond en het water altijd al geweest waren. Amsterdammers van nu zijn eraan gewend dat bij een stevige zuidwesterwind de verkeersvliegtuigen om de tien minuten laag over de stad heen komen. Bijna niemand slaat nog acht op de overvliegende haaitjes.

Tom van der Molen is kunsthistoricus en momenteel werkende bij het Amsterdam Museum, waar hij projectcurator is.

Bron afbeelding: *Zeppelin boven het Koninklijk Paleis, 14 oktober 1929 Stadsarchief Amsterdam*. <https://beeldbank.amsterdam.nl/afbeelding/OSIM00002002973>

1. *De Telegraaf*, Maandag 14 oktober, avondeditie, p. 6
2. *Idem*, p. 4
3. *Idem*, p. 5
4. *Idem*, p. 6